

În ziua de 26 ianuarie 2011, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” s-a desfășurat o ședință a programului „Românii și Europa în secolul al XX-lea”, al cărei obiect a fost discutarea lucrării de plan a lui Cristian Vasile, *Politica Partidului Muncitoresc Român în domeniul culturii. De la faza stalinistă la liberalizarea limitată, 1953-1965*. Consemnarea noastră nu privește însă lucrarea, ci discuțiile pe marginea ei, simptomatice pentru o anumită atitudine caracteristică în istoriografia noastră actuală.

În contextul discuțiilor, Cosmin Popa – membru al programului – a susținut nici mai mult nici mai puțin decât că trebuie să renunțăm la „obiectivism” și să ne asumăm o atitudine angajată, de condamnare explicită a unor realități precum represiunea comunistă, de pildă, pe care să nu o ocultăm doar din dorința de a fi „interesanți”. În același sens se exprima la un moment dat, tot într-o reuniune la Institutul „Nicolae Iorga”, și Dorin Dobrințu – actualul director-general al Arhivelor Naționale –, care în fața unui grup de istorici români și ruși afirma că anticomunismul reprezintă în istoriografie „o poziție legitimă”. Este un punct de vedere destul de răspândit astăzi, cu o oarecare tendință de a deveni „hegemonic”, prin anumite canale de informație, și în această calitate ne precizăm în raport cu el.

Dacă este să ne limităm observațiile numai la intervenția lui Cosmin Popa, constatăm în primul rând confuzia în care se află acesta. A nu condamna ceva nu înseamnă a oculta acel ceva. Represiunea, în cazul de față, nu numai că nu trebuie ocultată, dar se cere analizată în toate datele, mecanismele și manifestările sale, pe baza actelor oficiale, a statisticilor etc. Dar *analizată*, adică explicată în cauzele, resorturile și scopurile sale, nu condamnă, adică expedită într-un orizont etic maniheist destul de facil de altfel, care amestecă institutele academice și universitățile cu tribunalele, în cel mai bun spirit orwellian. Iar celor cărora sublinierea acestui amestec li se pare exagerată, le amintim tendința tot mai accentuată a politicienilor, de la noi și nu numai, de a lua ca alibi istoria sau de a impune îngrădiri legislative cercetării.

A doua constatare ține de adecvarea (sau de lipsa de adecvare) epistemologică la propriul domeniu de cercetare. În măsura în care istoricul se ipostaziază ca judecător moral, el se plasează implicit într-o poziție de omnisciență dogmatică sau metafizică a Binelui și Adevărului, sărind astfel din cadrele raționalității de tip științific, ce presupune relativismul metodic și pluralismul interpretărilor. Evident, ne referim aici la un punct de vedere de principiu, desfășurat în toate implicațiile sale teoretice și practice. Dacă acest punct de vedere se restrânge la banalitatea punctuală a condamnării represiunii ca „rea” – afirmație

la care oricum subscrie în viața de zi cu zi orice om întreg la cap –, recursul la judecățile morale în istoriografie nu depășește condiția de inadecvare epistemologică benignă.

În al treilea rând, remarcăm finalitatea propagandistică a renunțării la „obiectivism”. Dacă istoricul începe să condamne, înseamnă că imprimă opțiunile sale personale în abordarea trecutului, înseamnă că îl prezintă în conformitate cu valorile sau/și interesele sale actuale, presupuse ca singurele dezirabile social. Expresia elaborată a acestei viziuni a fost prezenteismul american din anii interbelici, care considera că publicului nu trebuia să i se spună tot adevărul, ci numai partea convenabilă politic. Ultima consecință logică ar fi așadar instrumentalizarea politico-ideologică a istoriografiei, posibilă, iată, nu numai în termeni totalitari dar și declarativ democratici. În discuția pe care o consemnăm, Cosmin Popa nu a negat ca ar împărtăși tratarea prezenteistă, chiar din contra. S-a situat în acest fel în grila de interpretare a unui „fundamentalism anticomunist” care nu este decât propagandă de factură comunistă cu semn contrar. Faptul că a invocat tocmai „obiectivismul” – termen întrebuințat și de politrucii din perioada comunistă –, constituie un simptom involuntar al acestei identități de substanță între cele două forme de partizanat istoriografic.

Cosmin Popa a publicat un singur volum de vreo nouă ani, așa încât nu atât din partea sa ne putem aștepta la producții pernicioase sub aspectul angajamentului etico-politic în istoriografie. Cum spuneam însă, profesiunea lui de credință (ne)științifică nu este singulară. Ea se integrează unui curent nu foarte consistent analitic dar destul de agresiv, reprezentat inclusiv de persoane în poziții de influență, curent care nu-i exclus să capete un anume „drept de cetate” în câmpul profesional. Nu le contestăm noilor „prezentești” dreptul să existe și să se exprime după cum și cât știu. Ceea ce urmărim prin astfel de note critice este plasarea concepției lor în cadrul teoretic corect, pentru ca propaganda să nu transgreseze insidios în istoriografie, revendicând ilegal statutul de știință.

Alexandru Mamina

În data de 17 februarie 2011, „Atelierul pentru studiul ideilor politice contemporane” din cadrul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” a găzduit conferința lui Vasile Ernu (scriitor), *Orientări politice în Rusia actuală: partide și grupuri de reflecție*. A fost o bună ocazie de a cunoaște anumite aspecte ale fenomenului politic rus (și sovietic) în specificitatea sa față de cel occidental, de la cineva care, prin istoria personală, este familiarizat cu problematica „de la sursă”.

Prezentarea a avut ceea ce am putea desemna drept caracteristicile oralității scriitoricești, care se desfășoară nu atât după o structură discursivă riguroasă, cât în funcție de sugestiile tematice care intervin pe parcursul expunerii, cu paranteze și schimbări de plan. Ca atare, expunerea nu a fost foarte omogenă – în sensul